

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

ՆՎԻՐՎՈՒՄ Է ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ 20-ԱՄՅԱԿԻՆ

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2016

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4
Ե 813

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ.Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Կ.Ա. Գևորգյան

Խմբագրակազմ՝

իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ս.Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Ա.Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Գ.Բ. Դանիելյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր Վ.Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ս.Գ. Մեղրյան

Ե 540 ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի պրոֆեսորադասախոսական կազմի գիտաժողովի նյութերի ժողովածու/ ԵՊՀ; Գլխ. խմբ.՝ Գ.Ս. Ղազինյան.– Եր.: ԵՊՀ, 2016, – 416 էջ:

Ժողովածուն ամփոփում է ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետում 2015թ. դեկտեմբերի 8-ին տեղի ունեցած գիտաժողովի նյութերը՝ նվիրված ՀՀ սահմանադրությունը ընդունելու 20-ամյակին:

Այն ընդգրկում է իրավունքի գրեթե բոլոր ճյուղերի վերաբերյալ գիտական աշխատանքներ, որոնք աչքի են ընկնում բարձրացված հարցերի արդիանակությամբ, տեսական խոր վերլուծություններով և գործնական նշանակությամբ: Ժողովածուի մեջ տեղ են գտել ինչպես ճանաչված գիտնականների, այնպես էլ երիտասարդ դասախոսների ու ասպիրանտների աշխատանքները: Կարող է օգտակար լինել իրավաբան տեսաբաններին, իրավաստեղծ և իրավակիրառ մարմինների ներկայացուցիչներին, իրավունքի տարբեր հարցերով հետաքրքրվողներին:

ՀՏԴ 340:06
ԳՄՊ 67.4

ISBN 978-5-8084-2083-0

© ԵՊՀ հրատ., 2016
© Հեղ. խումբ, 2016

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

ԱՐԴԻ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐԸ ԵՎ
ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ..... 6

ՎԻԿՏՈՐԻԱ ՕՀԱՆՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՈՐՊԵՍ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՍՅՈՒՆ 18

TARON SIMONYAN

LEGAL DYNAMICS IN SOCIAL SYSTEMS OUT OF EQUILIBRIUM: THE
PROBLEM OF RANDOM INTERVENTIONS..... 33

ՀԱՅՎ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱՐԾԻՔԻ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆ ԻՐԱՎԱՍՏԵՂԾ
ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԳԱՎԱՌՈՒՄ..... 43

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ, ՆԱՐԻՆԵ ԴԱՎԹՅԱՆ

ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒԵԼԻՈՒԹՅԱՆ ՄԿՋԲՈՒՆՔԻ
ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԻՐԱՎԱԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԸ (ՊԱՏՄԱՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 53

ԳԵՎՈՐԳ ԴԱՆԻԵԼՅԱՆ

ԵԱՏՄ-Ի ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԸ
ՆԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 68

ԱՆԱՀԻՏ ՄԱՆԱՅԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄԸ
ՈՐՊԵՍ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐՄԱՊԻՆԴՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔ 89

ՎԱՐԴԱՆ ԱՅՎԱԶՅԱՆ

ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ 110

ՍԱՄՎԵԼ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԻՑԵՆԶԱՎՈՐՈՒՄԸ, ՈՐՊԵՍ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ ՆԵՐԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԵՎՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՄԵԹՈՂՆԵՐ 124

ԱՐՄԵՆ ՀԱՅԿՑԱՆՑ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՄԲ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՎ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԴԴԱՏՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 135

ԳՐԻԳՈՐ ԲԵՔՄԵՉՑԱՆ

ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՂԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԴԵԼԻԿՏԱՅԻՆ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ 148

ՎԱՀԵ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՎԵՐՔԱՆՆԻՉ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ
ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԻ ՀՍՍԱԿԵՑՈՒՄԸ ԵՎ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏԵՍԱԿԻ
ՕԲՅԵԿՏԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ .. 167

ՎԱՀԱԳՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՐԳՈՎ ԲՈՂՈՔԱՐԿՎԱԾ ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ
ԴԱՏԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ՎԵՐԱՅՄԱՆ ՀԵՏ ԿԱՊՎԱԾ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 186

ԳԵՎՈՐԳ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԱՅԻՆ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ՊԱՅՄԱՆԻ ԽԱԽՏՈՒՄՈՎ
ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻ ԼՈՒԾՄԱՄԲ ՊԱՏՃԱՌՎԱԾ ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ
ԽՆԴԻՒ ԾՈՒՐՋ 202

ՕԼԻՄՊԻԱ ԳԵՂԱՍՅԱՆ

ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ
ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՎՃԻՌՆԵՐՈՒՄ 213

ՎԱՐԴՈՒՇ ԵՍԱՅԱՆ

ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 233

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՉԻԿՅԱՆ

ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ 245

ԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆ
ԴՐՈՒՅԹՆԵՐԻ ԱՐՏԱՑՈԼՈՒՄԸ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ
ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ 267

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

ՊԱՏԺԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՔՐԵԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ ՆԱԽԱԳԾԻ 282

ԱՐԹՈՒՐ ՂԱԶԻՆՅԱՆ

ՎԵՐՊԵՏԱԿԱՆ ԻՆՏԵԳՐԱՑԻՈՆ ՄԻԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻՆ
ԱՆԴԱՄԱԿՑԵԼՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱ-ԻՐԱՎԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ 295

КНАРИК ВАРДАНЯН

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗАЩИТЫ
БЕЖЕНЦЕВ И УБЕЖИЩА В ЗАКОНОДАТЕЛЬНОМ РА 309

ԴԱՎԻԹ ՄԵԼՔՈՆՅԱՆ

ԴԱՏԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԸՆԹԱՅՔՈՒՄ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔԸ
ՓՈՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՐԳՆ ԸՍՏ ՀՀ ՎՃՈՒԲԵԿ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՆԱԽԱԴԵՊԱՑԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ 330

ԱՐՄԵՆ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԻ՝ ՈՐՊԵՍ ՆՈՐ
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՈՎ ԲԱՑԱՌԻԿ ՎԵՐԱՆԱՅՄԱՆ ՀԻՄՔԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ
ԲՆՈՒԹՍԱԳԻՐԸ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 338

ՍԵՐԳԵՅ ՄԱՐԱԲՅԱՆ

ԱՆՁԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՈՐՈՇ
ՀԱՐՑԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ ԽՈՒՁԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼԻՄ 338

ԱՐԹՈՒՐ ՉԱԽՈՅԱՆ, ԱՐՄԵՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ՃԱՆԱԶՄԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԵՎ ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ
ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ..... 399

**ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ**

Վարդան Այվազյան

*ԵՊՀ սահմանադրական իրավունքի ամբիոնի դոցենտ,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու*

Նորագույն պատմության վերջին ժամանակահատվածը կարելի է բնութագրել նրանով, որ Երկիր մոլորակը աշխարհակարգի կառուցվածքի առումով մտել է ծայրահեղ հակամարտության մեջ:

Հակամարտության կանխարգելման և լուծման կառուցակարգի բացակայությունը առաջացնում է ոչ միայն խրոնիկ լարվածություն, այլև բախումների մեծ հավանականություն՝ տեղափոխելով այդ հակամարտությունը ավելի խորը և համապատասխանաբար ծայրահեղ մակարդակ, որը ամբողջովին ձևափոխում է միջազգային հարաբերությունների համակարգի իրավական բնույթն ու հյուսվածքները:

Անտարակույս, միջազգային հարաբերությունների իրավական կարգավորման շրջանակներում որպես հակամարտության կանխարգելման և լուծման օպերացիոն մեխանիզմ պետք է հանդես գա միջազգային իրավունքը, որը պետք է գործառնավորի բացառապես Իրավունքի գերակայության սկզբունքի հիման վրա:

Վերոշարադրյալի ապացույցն ու ցուցադրական օրինակը համարվում է այն, որ միջազգային հարաբերությունների կարգավորման ամբողջական համակարգը անունակ է ոչ միայն պահպանելու հավասարակշռությունը ներպետական և մերձավոր արևելքի տարածաշրջանային մակարդակներում (հակամարտության կանխարգելման և լուծման հստակ գործառնավորող կառուցակարգով), այլև թույլ չտալու անլեզալ պետականության ստեղծումը (ԻԼԻՊ), որը գլոբալ պատերազմ է հայտարարել (տարածքի զավթմամբ) ինչպես աշխարհի պետություններին, այնպես էլ, ըստ էության, ամբողջ համաշխարհային հանրությանը:

Ավելին, հակաահաբեկչական օպերացիայի շրջանակներում

ՌԴ ռազմական ինքնաթիռի խոցման հետ կապված վերջին միջադեպը ցույց տվեց միջազգային հարաբերությունների կարգավորման համակարգի անունակ լինելը, ինչը հնարավորություն կընձեռեք միանշանակ իրավական գնահատական տալ ինչպես հայտարարված հակահարձակական կռիվների, այնպես էլ միջազգային իրավունքի շրջանակներում որակավորել վերջինիս գործողությունների իրավաչափությունը միասնական կոորդինացիոն համատեքստում:

Օրստօրե առավել ծայրահեղ է դառնում միջազգային իրավունքի ինստիտուտի կայացման անկատարության և անավարտության հիմնախնդիրը, որի հետևանքով միջազգային հակամարտությունների և բախումների լուծման (իրավական) հարցում ոչ միայն խախտվում է իրավունքի գերակայության սկզբունքը, այլև իր բոլոր դրսևորումներում և իրավունքի էության միանշանակ ընկալման բացակայության պայմաններում այն սկզբունքորեն չի կարող կիրառվել, որի արդյունքում փոխակերպվում է միանգամայն այլ՝ ոչ իրավունքի սուբստանցի: Արդյունքում գործադրվում է «ուժի իրավունքի» ռեցիդիվը, որի պայմաններում իրավունքի հիմնական խնդիրը դառնում է ուժի լեգիտիմացումն ու հիմնավորումը:

Այս հանգամանքն իր մեջ լուրջ վտանգ է պարունակում, քանի որ իրավունքի էության ուժային ընկալման ուղղությամբ ընթացող շեղումը կհանգեցնի քաղաքակրթության կարգավիճակով հանդես եկող իրավական մարդկության կայացման պատմության կուտակված բաղադրիչի ժխտմանը, և համապատասխանաբար կարող են վերացվել իրավագիտության և պրակտիկ իրավաբանության համալիրի ձեռքբերումները որպես քաղաքակրթության ձևաչափով հասարակության կառուցվածքի բազային գործիքակազմ: Այս պարագայում անխուսափելի է դառնում հակվածությունը դեպի «իրավաբանական պոզիտիվիզմ, որը բացառում է ցանկացած իրավունք, բացի պոզիտիվիզմ»՝ հնարավորություն ընձեռելով վերաձևավորել և դեֆորմացնել բազային իրավական կատեգորիաները, այդ թվում՝ ժողովրդավարությունը, «ուժային սցենարի» տակ, վերափոխելով հա-

մաշխարհային կարգի ողջ իրավական սուբստանցիոնալ հյուսվածքները ընթացիկ քաղաքական ուժային դասավորության իրավիճակային իրադրությամբ:

Պրակտիկ մակարդակում այս ամենը արտացոլվում է ՄԱԿ-ի օրինակով, ժամանակակից պատմության մարտահրավերներով, ուրոնք վերաբերում են ՄԱԿ-ի գործունեության և ժառանգության պահպանման գնահատականին, համաշխարհային հանրության գլոբալ ինտեգրման պայմաններում դինամիկ փոփոխվող աշխարհի գործառնական առաքելությանը և դերին, ինչպես նաև միջազգային իրավունքի համակարգի իրավագոյացման և կայացման գործընթացում դրա կարգավիճակին:

Գլոբալիզմի ինտեգրացիոն գործընթացների պայմաններում համամարդկային նպատակներին հասնելու համար անհրաժեշտ է մարդկանց համակեցություն և բարեկեցիկ հասարակական վիճակ համաշխարհային հանրության մաշտաբով և ձևաչափում:

Այս պարագայում, անհրաժեշտ է նշել, որ իրավագիտության հիմնական պոստուլատներից մեկն արտահայտվում է նրանում, որ ազատության արտաքին գործադրումը, որն անհրաժեշտ է բոլոր մարդկանց իրանց նպատակներին հասնելու համար, ընդհանրապես անհնար կլիներ և մարդկանց բարեկեցիկ համակեցությունը գոյություն չէր ունենա, եթե յուրաքանչյուրն առանձին վերցրած ունենար իշխանություն և ցանկություն գործադրելու իր արտաքին ազատությունը անսահմանափակ կամայականությամբ: Ուստի արտաքին և ներքին ազատության հավասարակշռության ապահովումը գիտական իմաստով համարվում է ցանկացած իրավունքի հիմնավորումը և վերջնական նպատակը, թեպետ այն սահմանում է հենց մարդկանց արտաքին ազատության չափը նրանց փոխադարձ շփումներում, արտաքին հարաբերություններում և համակեցության կառուցվածքում:

Անտարակույս, այս սկզբունքն ընկած է իրավագոյացման ցանկացած գործընթացի հիմքում, ինչպես առանձին պետականության (պետության կամ պետությունների կոնգլոմերացիայի) և ազգային ի-

րավունքի շրջանակներում, այնպես էլ միջազգային իրավունքի, որի սուբստանցիոնալ հիմքը ենթադրում է իրավահարաբերությունների վերազգային կարգավորում: Այս պարագայում ազգային ինքնիշխանության շրջանակներում հանդես եկող ներպետական օրինաստեղծագործության և իրավակիրառման իրավական կարգավորման բնույթն ու կարգավիճակը և վերազգային իրավագոյացումը *նույնը չեն* և իրենց գործառնական դրսևորման կտրվածքով համարվում են միանգամայն տարբեր իրավական օբյեկտներ, հատկապես երբ վերաբերում են ազգային ինքնիշխանության և վերազգային մակարդակների կոնստիտուցիոնալիզմի սկզբունքներին, որոնք ենթադրում են արդեն համակեցության և հասարակական կառուցվածքի կոլեկտիվ ազդեցացման տարբեր մակարդակներ:

փորձարկումների ու սխալների մեթոդի վրա խարսխված էվոլյուցիոն մոտեցումը Հիմնախնդրի լուծումը տեղափոխում է տեխնիկական հարթություն և իր մեջ ոչ միայն կրում է անխուսափելի և ճակատագրական կորուստների և ցնցումների (ընդհուպ մինչև գլոբալ ճգնաժամերը և մարդասիրական աղետները) վտանգը, այլև բացառում է կոնստիտուցիոնալիզմի սիստեմատեխնիկական համալիրի կիրառման հնարավորությունը:

Հայեցակարգային մակարդակում սահմանադրաիրավական կարգավորման այնպիսի օբյեկտների իրավական էության անորոշությունը, ինչպիսիք են պետությունը, ինքնիշխանությունը, միջազգային իրավունքը, միջազգային իրավունքի կոնստիտուցիոնալիզմը, աշխարհակարգի գլոբալ համակարգի իրավագոյացումը և այլն, ձևավորում է իրավական ամբիվալենտություն, որը թույլ չի տալիս մինչանակ որոշելու իրավական կշռի չափանիշները, իրավունքի օբյեկտների աստիճանակարգի համակարգը, որի արդյունքում ձևավորվում և գործառնավորվում է երկակի ստանդարտների պրակտիկայի ֆենոմենը ինչպես ազգային օրենսդրության, այնպես էլ միջազգային իրավունքի համակարգում:

Մասնավորապես, հենց միջազգային իրավունքի առումով ցուցադրական է համարվում հետևյալ դիլեման- Ո՞ր սկզբունքն ունի ա-

ռավելություն և ավելի մեծ իրավական կշիռ՝ ազգերի ինքնորոշման իրավունքի սկզբունքը, թե գործող պետության տարածքային ամբողջականության սկզբունքը:

Ինչպես գրել է իրավունքի պատմական դպրոցի ներկայացուցիչ Գեորգ Տրդրիխ Պուխտան. «Դրական իրավագիտությունը զբաղվում է արդեն գոյություն ունեցող իրավունքով, իսկ փիլիսոփայականը՝ նրանով, թե ինչպիսին պետք է այն լինի»¹:

Հարց է ծագում. ի՞նչ ձևաչափով է հանդես գալիս իրավագիտությունը որպես գիտություն, որը սահմանում է իրավունքի և իրավական կարգավորման համակարգի միջոցով դրա պրակտիկ կիրառման վերաբերյալ գիտելիքների համակարգը, որի հիման վրա պետք է սահմանվի և փաստացի ձևավորվի միջազգային հանրության իրավագոյացումն ամբողջությամբ:

Մեր կողմից ներկայացված գիտական հոդվածը հիմնախնդիրը նկարագրում է իրավագիտության և հակամարտաբանության սինթեզի մեթոդաբանական գործիքակազմի միջոցով:

Առաջին հերթին շեշտը դրվում է իրավական համակարգի ներկայացման մեթոդաբանական ձևաչափի վրա՝ իրավական հակամարտաբանության պարադիգմայի միջոցով:

Այս տեսակետից, մեր կողմից *իրավական համակարգը դիտարկվում է որպես համապատասխան ոլորտի իրավահարաբերություններում հակամարտությունների կանխման և չթույլատրման, ինչպես նաև դրանց լուծման համակարգ:*

Իրավունքի՝ Որպես ֆունկցիոնալի հանդես գալու փաստացի անունակությունը պրակտիկայում ծնում է ավելի բարդ հակամարտածնություն՝ բախումների կոնֆլիկտային իրավիճակ, որի պարագայում գործ ենք ունենում արդեն միաժամանակ իրար հաջորդող երկու հակամարտությունների հետ:

Այս պարագայում նախևառաջ անհրաժեշտ է վերացնել իրավական կարգավորման համակարգի հակամարտությունը (1), որն էլ իր

¹ Стен Пухта Г.Ф. Энциклопедия права. О науке права // История философии права. СПб., 1998. С. 377.

հերթին պետք է գործառնապես ունակ լինի վերացնել իրավական համակարգի շրջանակներում (2) իրավահարաբերությունների սուբյեկտների միջև առաջացած հակամարտությունները իրավակիրառման օպերացիոն մակարդակում: Այսինքն՝ թիվ 2 հակամարտությունը չի կարող լուծվել, եթե համակարգը, որը պետք է դա անի, ինքն է հակամարտության մեջ (1):

Նմանատիպ պրիզմայով իրավունքի գործողության դիտարկումը հնարավորություն է տալիս բացահայտել և բնութագրել իրավունքի գործողությունը իր դրսևորման բոլոր էտապներով՝ առանձնացնելով պատճառական հանգամանքները, որոնք հանգեցնում են համակարգային մակարդակում ամբողջականության խաթարման՝ առանձնացնելով համակարգային հակամարտությունների առանձին դասեր:

Անհրաժեշտ է հատուկ ընդգծել բազային համակարգային հակամարտությունը, որը ձևավորվում է իրավունքի ծագումնաբանության նկարագրման սկզբնական մակարդակում (իրավագենեզ), երբ իրավունքը, որպես հասկացության, ֆունկցիոնալի և իրավակիրառման միասնական ամբողջականության օբյեկտ, իր դրսևորման հաջորդական շղթայում չի դիտարկվում:

Արդյունքում անհնար է դառնում ըստ էության առանձնացնել իրավունքի ուսումնասիրության մեթոդաբանական հիմքերն ու մեթոդական գործիքները վերը նշված երեք բաղադրիչների միասնության բովանդակային համատեքստում:

Համակարգային հակամարտությաննների ծագումնաբանության նման պարադիգմայի հիման վրա միջազգային իրավունքի իրավական կարգավորման համակարգը կազմավորվում և բաշխվում է ներքոհիշյալ բլոկներով՝ իրենց համակարգային հակամարտությունների տիպաբանական հատկանիշներով, որոնք ներառում են այդ ասպեկտները որպես տվյալ դասի համակարգային հակամարտության գեներատորներ:

Ա) Հայեցակարգային հակամարտություններ (Համակարգային հակամարտություն 1):

Սրանք այն հիմնախնդիրների խումբն են, որոնք զուգակցվում

են իրավունքի՝ որպես բովանդակային ունիվերսումի միանշանակության հետ ձևավորելով նորմաստեղծագործության տրամաբանական հիմքը:

- Առաջին հերթին դրանք իրավագիտության՝ որպես ամբողջությամբ վերցրած իրավունքի մասին գիտության և միջազգային իրավունքի իրավական կարգավորման համակարգի, որպես գիտության ենթաբաժնի՝ ազդեցացիոն ունակության մեթոդաբանական բնույթի հիմնախնդիրներն են, որոնք պետք է գտեն «Գլոբալիզմը և Համաշխարհային կարգը» որպես իրավական կատեգորիաներ, որոնք հնարավորություն կընձեռեն Միջազգային իրավունքը մեկնաբանական բնույթի (որը հենվում է գոյություն ունեցող նորմերի վրա այն դեպքում, երբ դրանք պետք է մշակվեն) սահմանափակ պրակտիկ իրավաբանությունից տեղափոխել գիտական հիմքերի վրա, որը կբացահայտի տվյալ ոլորտի բոլոր երևույթների էությունը «Համաշխարհային հանրության իրավունքի» գիտական դիսցիպլինի շրջանակներում, որը պետք է հանդես գա որպես իրավագիտության և հակամարտաբանության սինթեզ:

- Այս դասի համակարգային հակամարտության բացառումը համարվում է առաջնահերթ և հանդես է գալիս որպես միջազգային իրավունքի իրավագոյացման գործիքակազմի և սիստեմատեխնիկայի տրամաբանության կարգավորման առանցքային պայման և իրավագոյացման գենետիկական մակարդակում իրավունքի անկատարության կանխարգելում: Այս պարագայում հակամարտածինությունը որպես վերլուծական զինանոցի գործիք ծառայում է ծագման փուլում հակամարտության բացառմանը:

- Միջազգային իրավունքի սահմանադրական բնույթը որպես վերագգային իրավունքի կրող:

- Գիտական վերլուծության հնարավորություն՝ միջազգային իրավունքի բնույթի փոփոխությանը պրակտիկ արձագանքելու մեթոդական կառուցակարգով՝ արդեն պոստ ֆակտում գոյություն ունեցող գլոբալիզմով, որը պահանջում է անհապաղ իրավական ամրագրում տալ (համաշխարհային հանրության գլոբալ իրավունք) մի-

ջազգային հարաբերություններին, որոնք գտնվում են աննախադեպ մակարդակի վրա: Մասնավորապես խոսքը վերաբերում է՝

- Միջազգային հարաբերությունների համակարգում կառուցվածքային փոփոխությունների դինամիկությանը.

- Համաշխարհային հանրության սուբյեկտների և մասնակիցների փոխինտեգրվածությանը:

- Ազգային, վերազգային և համաշխարհային մաշտաբի բոլոր գործընթացների փոխկապվածությանը:

- Միջազգային հարաբերությունների կարգավորման համակարգի և միջազգային իրավունքի կարգավորման համակարգի մասով գործառնական սուրոգատների մշակման անթույլատրելիությանը, որը կհանգեցնի՝

Բ) Ֆունկցիոնալ հակամարտությունների (Համակարգային հակամարտություններ 2): Տվյալ հիմնախնդրային խումբը ներառում է ֆունկցիոնալ մակարդակի իրավունքի դրսևորման հակամարտությունների ծագումնաբանությունը իրավաբանական հակամարտության շրջանակներում, որը ենթադրում է արդեն առկա նորմերի աստիճանական համակարգ, որը հանդես է գալիս որպես իրավունքի գործառնավորման առարկա, որը նախապես մշակվել է հայեցակարգային մակարդակում (այսինքն՝ համակարգային հակամարտություն 1-ը հաղթահարված է): Համակարգային հակամարտություն 1-ի առկայության հետևանքով գործի է դրվում համակարգային հակամարտություն 2-ի գենեզը, որի արդյունքում դիտարկվում է՝

- Միջազգային իրավունքի օբյեկտների սահմանադրաիրավական միանշանակության բացակայություն, որի հետևանքով առաջանում է Համաշխարհային հանրություն օբյեկտի ֆունկցիոնալ մոդելի իրավական ռեզլամենտի բացակայություն կամ պզորիթմի անկատարություն:

- Աշխարհակարգի մոդելի՝ որպես իրավական կարգավորման առարկայի (միբևեռ, երկբևեռ, բազմաբևեռ) ոչ միանշանակություն կամ բացակայություն:

- Կոլեկտիվ անվտանգության մոդելի բացակայություն

- Ինքնիշխանության հիմնախնդիրը, ֆունկցիոնալների ձևավորման սկզբունքները և համապատասխան երկրների կոլեկտիվ անվտանգությունն իրականացնող տարբեր ֆունկցիոնալների միջև փոխգործակցության հիմնախնդիրները:

Գ) Օպերացիոն հակամարտություններ (Համակարգային հակամարտություն 3): Այս հիմնախնդրային խումբը ներառում է՝

- իրավունքի դրսևորման օպերացիոն մակարդակի հակամարտությունների գենեզը օպերացիոն իրավակիրառման և միջազգային արդարադատության շրջանակներում:

- Իրավական կարգավորման և իրավակիրառման համակարգի Համապարտադիր նորմատիվային բազայի Բացակայությունը կամ անկատարությունը միջպետական հակամարտությունների և բախումների համաշխարհային օպերացիոն գործընթացում:

- Միջազգային իրավունքի դատավարության և իրավակիրառման ինստիտուտների բացակայությունը կամ ոչ միանշանակությունը:

Այսպիսով, գործիքային մակարդակում հնարավոր է դառնում նկարագրել իրավական կարգավորման համակարգի համակարգային հավասարակշռությունն ու համակարգային ամբողջականությունը, ինչպես նաև դրա խախտումը ըստ համակարգային հակամարտություն 1, համակարգային հակամարտություն 2, համակարգային հակամարտություն 3-ի կոնֆիգուրացիայի դրության:

Իրավական կարգավորման համակարգում իդեալական է այն վիճակը, երբ բացակայում են համակարգային հակամարտություն 1, համակարգային հակամարտություն 2, և համակարգային հակամարտություն 3-ը և, ընդհակառակը, դրանցից գեթ մեկի առկայությունը նկարագրում է խախտումը համապատասխան չափանիշով և պատճառական համակարգային ամբողջականությամբ:

Ամենառեցիվիվայինը համարվում է այն իրավիճակը, երբ իրավական կարգավորման համակարգը չի դիտարկվում որպես համակարգ և ընկալվում է որպես ի վերուստ տրված օպերացիոն իրողություն՝ գոյություն ունեցող կառավարման համակարգի շրջանակներում (օրինակ՝ ազգային կամ վերազգային ֆեդերատիվ պետական

իշխանությունը), որը պետք է օգտագործել որպես պրակտիկ անհատական նպատակներին հասնելու գործիք, որի պարամատրերից պետք է անվանապես ձեռնպահ մնալ: Այս պարագայում որպես բարձրագույն առաջնահերթություն հանդես է գալիս համակարգային հակամարտություն 3-ը, և բոլոր ջանքերը ուղղորդվում են դրա լուծմանը համակարգային հակամարտություն 2-ի և համակարգային հակամարտություն 1-ի միջնորդավորված կարևորությամբ: Արդյունքում գործի է դրվում հիմնախնդրի լուծման տրամաբանական անախրոնիզմ. «վերացնելով հետևանքները, թողնելով պատճառները, դատապարտված լինելով սխալի կրկնությանը»: Միջազգային իրավունքի հետագա դիտարկումն ու գիտական եզրահանգումը մեր կողմից կքննարկվի համակարգային հակամարտության պարադիգմայի հիման վրա:

Միջազգային իրավունքում համակարգային հակամարտություն 1-ի առկայության կենտրոնական և առանցքային գործոնը համարվում է միջազգային իրավունքի իրավական ճարտարապետության բազային և հիմնարար մեթոդաբանության բացակայությունը, ուստի միջազգային իրավունքի առարկան և դրա իրավական էությունը հենվում է պայմանագրային դրվածքի վրա և հատկապես մնում է դոկտրինալ հարթության մեջ գտնվող կոնվենցիոնալ իրավական ամրագրման պայմանական միջանցքում (առանց հիմնարար տեսական մակարդակ տեղափոխվելու հնարավորության): Այս պարագայում նորմի իրավագոյացումը ձեռք է բերում պայմանական բնույթ (այսինքն՝ նորմը ոչ թե դուրս է բերվում կարգավորման առարկայի իրավական բովանդակությունից, այլ որոշվում է պայմանագրի պայմաններից): Նորմաստեղծագործությունը առանց այլընտրանքի ձևավորվում է նախադեպերի՝ որպես լեգիտիմության (պայմանագրային-կոնվենցիոնալ) հիմնավորման գործիքի կուտակված համադրմամբ: Արդյունքում խախտվում է «լեգիտիմություն» հասկացության սահմանադրականությունը, ուստի բազային սահմանումները, որոնք ենթադրում են բովանդակային սահմանման միանշանակություն, չեն կարող լինել պայմանագրային. դրանք պետք է ունե-

նան ճշմարտության հիմնարար ստատիկա: Այս հանգամանքով էլ պայմանավորված՝ անհրաժեշտություն է առաջանում միջազգային իրավունքի համակարգ սահմանադրականության ներմուծումը:

Միջազգային իրավունքի առումով, անշուշտ, առանցքային է համարվում մյուս հարցը. Որքանո՞վ սահմանադրական պետք է լինեն հետևյալ օբյեկտները՝ աշխարհակարգը և որոշումների կոլեկտիվ ընդունման համակարգը պետությունների կողմից գլոբալ համակարգը կառավարելու համար, համաշխարհային հանրությունը և քաղաքական, մշակութային և տնտեսական ինտեգրման սկզբունքները միասնական քաղաքակրթական ձևաչափում, որը կանխորոշում է հավասարակշռված և ներդաշնակ փոխհարաբերությունը ազգային մակարդակի սահմանադրականության հետ: Արդյոք հնարավո՞ր է հասնել այդ խնդրի լուծմանը, եթե կոնստիտուցիոնալիզմն ընդհանրապես և միջազգային իրավունքի կոնստիտուցիոնալիզմը որպես կատեգորիա միանշանակ չեն ընկալվում: Արդյոք թույլատրելի՞ են համակարգային հակամարտությունները միջազգային իրավունքի համակարգում կամ թույլատրվո՞ւմ է արդյոք դրանց «համակարգային առկայությունը»՝ որպես թույլատրելի կամ նույնիսկ պարտադիր երևույթ: Ցավոք, պետք է արձանագրել, որ այս հարցադրումների պատասխանները ենթադրում են համաշխարհային իրավական մտածողության պատասխանատվությունը մոլորակային մակարդակով և իրավագիտության գործիքային զինանոցի կոնստիդացիան քաղաքացիական իրավասության մակարդակում: Ընդ որում դա պետք է լինի ոչ միայն առանձին պետության շրջանակներում, այլև աշխարհի քաղաքացու՝ համաշխարհային հանրության անդամի կարգավիճակում: Հակառակ պարագայում՝ այդ պատասխանատվությունը կարող է վերաձևավորվել առանձին առաջատար տերությունների շահերի աշխարհաքաղաքական դասավորության շրջանակներում:

Միջազգային իրավունքում համակարգային հակամարտությունների ռեցիդիվները գործի են դրել հակամարտությունների և միջազգային իրավունքի բոլոր արդիական հարցերի ուժային լուծման

ամրագրման վտանգավոր միտում օպերացիոն կոալիցիոն շտաբի միջոցով, որն ըստ էության հանդես է գալիս որպես միջազգային հարաբերությունների օպերացիոն արդարադատության բոլոր ինստիտուտների էմուլյանտ-փոխարինող՝ սկզբունքորեն բացառելով միջազգային իրավունքի սահմանադրականությունը: Միջազգային իրավունքի նման սուրոգատացումը, որը տեղի է ունենում կոալիցիոն իրավունքի շրջանակներում «արագակար իրավիճակային նորմաստեղծագործությամբ», դրա իրավական համարժեքությունը մնում է գիտական հիմնարար տրամաբանական ոլորտից դուրս: Արդյունքում ջնջվում են իրավունքի և ոչ իրավունքի սահմանները: Այս պայմաններում տեղի է ունենում դասական բնական իրավունքի անհիյացիա, որտեղ վերանում է իրավունքի բովանդակային համալրման սկզբունքը՝ փոխարինվելով ձևական-դոգմատիկ իրավաբանությամբ, որը թույլ է տալիս իրականացնել նորմատիվադրության լեգիտիմացում կոալիցիոն շտաբի անդամների սուբյեկտիվ դիրքավորման հիման վրա:

Արդյունքում իրավունքի էությունը և գիտական բնույթի օբյեկտիվությունը ինքնաբերաբար դառնում են չպահանջված, իսկ իրավական ակադեմիական ինստիտուցիոնալությունը դիտարկվում է որպես պատմական արխաիկա:

СИСТЕМНЫЕ КОНФЛИКТЫ В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

Вардан Айвазян

*Доцент кафедры конституционного права ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Последний период новейшей истории можно охарактеризовать как вступление мира в глобальный критический конфликт на предмет обустройства миропорядка. Отсутствие механизма предотвращения и разрешения конфликта не только создает хроническую напряженность и вероятность столкновений с переводом самого конфликта на более глубокий и соответственно критический уровень, но и изменяет правовую природу и ткань системы международных отношений.

Безусловно, как операционный механизм предотвращения и разре-

шения конфликта в рамках системы правового регулирования международных отношений должно выступать международное право, функционирующее исключительно по принципу «верховенства права».

Несомненно данная проблема очень масштабная, многоплановая и имеет широчайший охват всех сопряженных причинных факторов, освещение которых требует целенаправленного комплексного всестороннего исследования международного права на основе много дисциплинарного феноменологического синтеза. В этом ключе данная статья представляет описание проблемы посредством методологического инструментария на основе синтеза правоведения и конфликтологии.

В основном акцент ставится на методологическом формате представления правовой системы посредством парадигмы правовой конфликтологии, основные положения которой представлены в статье.

SYSTEMIC CONFLICTS IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL LAW

Vardan Ayvazyan

*Docent of the YSU Chair of Constitutional Law,
Candidate of Legal Sciences*

The later period of the newest history can be as characterized as the world's entry into a global critical conflict concerning the construction of the world order. The absence of a mechanism of preventing and solving the conflict creates not only a chronic tension, but also a great probability of crushes transferring that conflict to a deeper and accordingly to a critical level, which completely changes the legal character and the texture of the system of international relations.

Undoubtedly, the international law should act as an operational mechanism of preventing and solving the conflict within the boundaries of the legal regulatory system of international relations and it should function only on the principle of "supremacy of law".

Of course, the large-scale and multi-level problem in question embraces all the conjugate cause factors. Thus its treatment requires a purposeful, comprehensive and all-round study of international law on the basis of multidisciplinary phenomenological synthesis. In this vein the present article describes the problem through the methodological instruments of the

synthesis of Jurisprudence and Conflictology.

The main emphasis is on the methodological format of presenting the legal system through the paradigm of legal conflictology, the main points of which are presented in the article.

Բանալի բառեր – *միջազգային իրավունք, համակարգային հակամարտություններ, աշխարհակարգ, գլոբալ կառավարման համակարգ, միջազգային հարաբերություններ, խորը ճգնաժամ, պատճառահետևանքային շղթա, կոալիցիոն իրավունք*

Ключевые слова: *международное право, системные конфликты, миропорядок, глобальная система управления, международные отношения, глубокий кризис, причинно-следственная цепочка, коалиционное право.*

Key words: *international law, systemic conflicts, world order, global governing system, international relations, deep crisis, cause-effect chain, coalitional law.*